

Рајко ПЕТРОВИЋ<sup>1</sup>

Институт за европске студије  
Београд

## Португал и Шпанија: случај првих светских колонијалних империја

**Сажетак:** У овом раду ћемо анализирати португалски и шпански колонијализам и њихово наслеђе. Најпре ћемо се осврнути на настанак и развој Португалске и Шпанске империје као првих светских империја у историји човечанства. Анализираћемо основне принципе функционисања њихових колонијалних система поредећи њихове сличности и разлике. Размотрићемо однос ових колонијалних сила, како према затеченом (урођеничком) становништву, тако и према њиховој култури, али и природним ресурсима. Фокусираћемо се на то како су Португалци и Шпанци доживљавали себе и своју улогу на европском и светском нивоу током доба колонијализма, али и на то како ју је посматрао остатак модерне (западне) цивилизације. Такође, анализираћемо на који начин је урођеничко становништво доживљавало португалско и шпанско освајање, односно управу у следећих неколико векова. Размотрићемо како се данас према колонијалном наслеђу односе како Португал и Шпанија, тако и њихове бивше колоније. У раду ћемо се користити историјском методом, методом студије случаја и компаративном методом.

**Кључне речи:** Португал, Шпанија, колонијализам, Латинска Америка, Африка, конкистадори, бандеирантеси, хиспанство.

---

<sup>1</sup> rajko.petrovic@ies.rs

## Увод

Португал и Шпанија биле су прве европске силе које су успеле да освоје и задрже огромне колонијалне поседе у различитим деловима света. За Португал се каже да је најстарија и најдуговечнија европска империја с обзиром на то да је освојио Сеуту давне 1415. године и од тада па све до повлачења из Макаоа 1999, односно стицања независности Источног Тимора 2002. године имао колонијалне поседе. Са друге стране, Шпанија се сматра првом истинском глобалном империјом. Од открића америчког континента 1492. године, па до губитка њених последњих колонија 1898. године (Куба, Порторико, Гвам и Филипини), Шпанија је важила за једну од најутицајнијих империја у историји човечанства. Тако је Шпанија између 1580. и 1640. године<sup>2</sup> имала поседе у Северној и Средњој Америци, Јужној Америци, Европи, Африци, Индијском потконтиненту и на Филипинима. Сам Филип II (*Felipe II*), један од најславнијих шпанских владара, истицао је да влада „земљом у којој никада не залази сунце”. Португал и Шпанија свој успех у колонизовању земаља Новог света дугују различитим факторима – повољном географском положају, развијеном морепловству и картографији, али и премоћи над домородачким становништвом и болестима које су са собом донели на новооткривене просторе. Обе земље стекле су огромно богатство захваљујући злату, сребру, рудном и другом природном богатству које су израбљивале у својим колонијама, уз употребу јефтине радне снаге – афричких црнаца и индијанских народа.

Португал и Шпанија оставили су огроман културни, политички, економски и језички траг у својим бившим колонијама. Захваљујући њима, шпански и португалски језик су једни од најраспрострањенијих језика савременог света, а римокатоличка вера, коју су конкистадори и бандеирантеси са собом доносили, данас је једна од водећих светских религија. Мишљења о последицама колонијализма ове две земље и данас су подељена – како у њиховој домаћој јавности, тако и у земљама које су пре или касније стекле независност од Португала и Шпаније.

---

<sup>2</sup> Реч је о периоду тзв. Иберијске уније, која је настала када је династија Хабзбурга, која је била на шпанском трону, преузела и португалски. Иако су шпанске и португалске институције и тада функционисале одвојено, Шпанија је у оквиру уније имала значајну превласт, о чему сведочи и португалска историографија, која тај период третира као доба у коме је португалски суверенитет био изгубљен (Almeida Borges, 2014: 1-22).

Према једнима, иберијске земље су новооткривене народе описмениле, покрстиле, технолошки унапредиле и сачувале од међусобног истребљења. Други тврде да су Португал и Шпанија одговорни за вишевековна убиства урођеника (понекад равна геноциду), експлоатацију њих и њихових природних ресурса, те за насилно и нехумано покрштавање и затирање локалних верских и културних обичаја.

## Поморски пут за Индију и освајање Новог света

Краљевина Португал била је прва европска земља која је кренула у откриће нових поморских путева, односно нових територија. Португалци су прво освојили Сеуту, 1415. године у бици са Маварима, чија је моћ увелико слабила. Управо је инсталирање ове прве португалске колоније истакло три ствари које ће се показати као константа током португалских и шпанских освајања: прво, освајање нових територија зарад стратешког позиционирања и искоришћавања природних ресурса; друго, ширење хришћанства, и треће, да је успех Португала и Шпаније био директно везан са слабљењем маварских позиција на Иберијском полуострву, чиме су створени услови да се ове две земље консолидују и модернизују. У случају Португала пресудну улогу имао је Енрике Први Морепловац (*Infante Dom Henrique de Avis*), владар који је модернизовао португалску флоту<sup>3</sup>, ударио темеље португалској картографској школи и био веома расположен за истраживање нових територија. Португалска прекоморска експанзија започиње тек након његове смрти, када је португалска круна одлучила да пронађе поморски пут за Индију. Најпре је Бартоломео Дијас (*Bartolomeu Dias*) 1488. године дуж западне обале Африке допловио до југа афричког континента, касније названог Рт добре наде, а потом је 1498. године Васко да Гама (*Vasco da Gama*) пронашао пут од поменутог рта до западних обала Индијског потконтинента. У међувремену је довршено освајање обала западне Африке, када је Диого Као (*Diogo Cão*) открио ушће реке Конго; источне Африке и дела Блиског истока од стране експедиције Пера де Ковилхе (*Pêro da Covilhã*), те откривено острво Мадагаскар,

---

3 Посебно важан био је изум *каравела*, покретљивих и релативно малих једрењака погодних за дуге пловидбе.

захваљујући експедицији Диога Дијаса (*Diogo Dias*). Португал се укључио и у трку са Шпанијом за освајање Новог света<sup>4</sup>, па је тако експедиција Педра Алвареса Кабрала (*Pedro Álvares Cabral*) открила обале Бразила 1500. године (Diffie and Winius, 1977: 46-185).

Кастиља и Арагон су освајањем Гранадског емирата 1492. године ослободиле и последњу територију на Иберијском полуострву под влашћу Мавара, да би касније дошло до уједињења два краљевства у јединствену државу под именом Шпанија. Краљица Кастиље Изабела I Кастиљанска (*Isabel I de Castilla*) пристала је да финансира подухват Кристофера Колумба (*Cristóbal Colón*), који је желео да открије нови поморски пут за Индију. Његовим открићем америчког континента 1492. године Шпанија је формирала своје прве колоније на Карибима. У наредних неколико деценија Шпанија је освојила огромне просторе у тзв. Источним Индијама<sup>5</sup> - Ернан Кортес (*Hernán Cortés*) открио је Мексико и освојио Астечко царство (1519-1521), Дијего Веласкес (*Diego Velázquez*) Кубу (1511), Франсиско Писаро (*Francisco Pizarro*) данашњи Перу, разоривши Царство Инка (1532), а Дијего де Алмагро (*Diego de Almagro*) и Педро де Валдивија (*Pedro de Valdivia*) Чиле (1540). Огроман значај за ширење Шпанске империје имало је и путовање Фернанда Магелана (*Fernando de Magallanes*) под патронатом шпанског краља Карлоса I (*Carlos I de España*)<sup>6</sup>. Тако је Магелан открио јужне атлантске обале Јужне Америке, Тихи океан, Филипине, а остатак његове преживеле експедиције је преко Индијског океана и Рта добре наде стигао у Шпанију, доказавши да је Земља округла. Захваљујући Магелану, Шпанија је успела да касније успостави своје колоније и на филипинским острвима (*Fernández de Navarrete*, 1853). Шпанија и Португал су у међувремену потписали Уговор из Тордесиљаса 1494. године посредством папе Александра VI (*Alejandro VI*). Њиме је одређена линија поделе новог света између Шпаније и Португала – све што се налазило источно од 46. меридијана припало је Португалу, а западно Шпанији (Duve, 2017: 77-107). Овај споразум касније нису поштовале надолазеће колонијалне

---

4 Данашње америчке континенте Шпанци и Португалци су испрва звали *Индије*, да би се термин Америка тек касније усталио.

5 Још један од првобитних назива за новооткривене америчке територије.

6 Магелан је био Португалац и најпре је хтео да под заставом Португала крене ка западу у потрази за поморским путем до „острва зачина” (Молучка острва), али је његов предлог одбио португалски краљ Мануел I (*Manuel I*).

силе (Велика Британија, Француска и Холандија), које су се убрзо супротставиле Шпанији и Португалу, посебно за време Иберијске уније. Иберијска унија била је врхунац моћи Шпанске круне. Тако је шпански краљ Филип II Хабзбуршки владао југозападом данашњих САД, Мексиком, Средњом Америком, Кубом, Порториком, Венецуелом, Колумбијом, Еквадором, Перуом, Чилеом, Рио де ла Платом, Бразилом, целим Иберијским полуострвом, југом данашње Француске, југом Италије, данашњом Белгијом и Холандијом, као и низом градова дуж западних и источних обала Африке, Персијског залива, Индијског потконтинента, Индонежанског архипелага, делом Цејлона и Филипинима<sup>7</sup>.

## Организација власти у колонијама

Освајања нових територија у име Шпанске круне вршили су такозвани конкистадори (шп. *освајачи*), људи жељни новца и славе. Пустоловине већине конкистадора биле су или финансиране од стране Шпанског двора или им је обећано да ће постати управитељи на територијама које открију. Римокатоличка црква такође је подржавала ове подухвате, шаљући уз конкистадоре своје мисионаре, који су вршили христијанизацију на откривеним просторима. Да би регулисала друштвено-политичке и економске односе у својим прекоморским поседима, Шпанија је врло брзо донела низ закона који су се тицали те материје, од којих су најпознатији Закони о Индијама (*Leyes Indianas*). Треба истаћи да Шпанија своје поседе није третирала као колоније, већ као тзв. прекоморске поседе, премда њихови житељи нису били држављани Шпаније и нису учествовали у политичким и другим збивањима у континенталној Шпанији<sup>8</sup>. Сви прекоморски поседи били су власништво краља, који је био врховни политички ауторитет и судија у управним споровима. Краљ је прекоморским поседима владао

---

7 Филиппине је освојио Мигел Лопес де Легаспи (*Miguel López de Legazpi*), Порторико Хуан Понсе де Леон (*Juan Ponce de León*), Панаму Васко Нуњес де Балбоа (*Vasco Núñez de Balboa*), Гватемалу Педро де Алварадо (*Pedro de Alvarado*), Еквадор и Колумбију Себастијан де Белалкасар (*Sebastián de Belalcázar*), Венецуелу Гонсало Хименес де Кесада (*Gonzalo Jiménez de Quesada*), а југозапад данашњих САД Франсиско Васкес де Коронадо (*Francisco Vázquez de Coronado*).

8 Тек крајем XIX века Шпанија је дала држављанство становницима Кубе и Порторика.

кроз низ новоустановљених институција. У Шпанији су се налазиле две кључне институције – Савет за Индије (*Consejo de Indias*) и Кућа за трговину са Индијама (*Casa de la Contratación de las Indias*). Шпански поседи у Америци били су подељени на две групе управних јединица. Прву групу чинила су вицекраљевства, генералне капетаније и аудијенције, а другу локалне административне јединице (најчешће су то били кабилдоси). Постојала су четири вицекраљевства – Вицекраљевство Нова Шпанија, Вицекраљевство Нова Гранада, Вицекраљевство Перу и Вицекраљевство Рио де ла Плата. Уз то, биле су и четири генералне капетаније – Генерална капетанија Гватемала, Генерална капетанија Куба, Генерална капетанија Венецуела и Генерална капетанија Чиле. Вицекраљевства су била подељена на више аудијенција, међу којима су најпознатије биле Санта Фе, Кито, Лима, Куско, Чаркас и Буенос Ајрес (Ramón María Serrera, 2009). Верска власт припадала је Римокатоличкој цркви, која је послала неколико редова како би вршили евангелизацију на том простору. Најпознатији је пример језуитског реда, који је формирао заједнице домородачког Гуарани народа око реке Паране (делови данашњег Уругваја, Парагваја и Аргентине), а које су бројале и до неколико стотина хиљада житеља. Језуити су постали толико моћни да су засметали Шпанској круни, те били протерани након што су гваранске заједнице уништене током Гваранског рата 1756. године (Viñuales, 2007: 108-125).

Пандан шпанским конкистадорима били су португалски бандеирантеси. Португалски владари су подстицали насељавање новооткривених територија, а посебно обале данашњег Бразила. Најпре су подстицани бандеирантеси да сами одлазе у Бразил и тамо шире обрадиво земљиште, али је свега неколико породица имало успеха у томе. Потом је португалски краљ Жоао III (*João III*) 1530. године формирао 15 наследних капетанија, које су даване свакоме ко је био заинтересован да их истражује и управља њима. Градови које су Португалци оснивали на бразилској обали развијали су се споро и само су Пернамбуко и Сао Висенте просперирали. С обзиром на то да се систем наследних капетанија показао неефикасним, Бразил је стављен под директну управу португалског двора, која је почела да тамо поставља генералне управитеље. Први од њих Томе де Соуса (*Tomé de Sousa*) послат је у Бразил 1549. године, а за њим је стигла и прва језуитска мисија. Рио де Жанеиро, који ће касније постати центар колонијалног Бразила, основан је 1567. године. Временом

је, поред Рио де Жанеира, настало неколико великих административних управних јединица – Сантана, Сао Висенте, Сао Томе, Еспири-то Санто, Порто Сегуро, Баија, Пернамбуко, Параиба, Рио Гранде итд. Развој колонијалног Бразила ометали су стални покушаји Француске и Холандије<sup>9</sup> да оснују трајне колоније на том простору, што је терало Португал на сталне сукобе са њима. Римокатоличка црква имала је своје поседе у Бразилу и значајан утицај на друштвено-политичка збивања, али је занимљиво да инквизиција није била трајно успостављена на том простору. Зато су у колонијалном Бразилу (посебно у време Иберијске уније) уточиште нашле хришћанске секте, попут маронита, који су имали важну улогу у развоју бразилског друштва. Језуитску мисију у Бразилу основао је Мануел де Нобрега (*Manuel da Nóbrega*) и она је имала значајну улогу у очувању верске дисциплине тамошњих римокатолика (Sánchez Gómez, 2006: 1-11). На обалама западне и источне Африке (сем Анголе и Мозамбика), као и на Индијском потконтиненту и Индонезанском архипелагу Португалци су контролисали кључне градове, трговачке луке, без залажења у унутрашњост тих територија. Важна португалска упоришта у Африци били су Елмина, Сао Томе и Принципе, Конго (Сао Салвадор), Нова Луситанија (данашња Јужноафричка Република), Мономотапа, Занзибар и Момбаса. У једном периоду Португалци су контролисали и важне тачке у Персијском заливу, попут Маската, Соара, Ормуза и Бахреина. На Индијском потконтиненту држали су Гоу, Кананоре, Калкуту, Кочин и Коломбо (Џејлон), те Дили на Источном Тимору (Valério and Tjipilica, 2006: 2-3).

## Однос према урођеничком становништву и култури

Шпански морепловци, предвођени Колумбом, најпре су се сусрели са мирољубивим Таино народом, који је насељавао карипска острва, југ Флориде и север Колумбије. Тамо су успоставили систем енкомијенди, односно принудног рада на хацијендама који је био праћен и захтевима за порезима у виду злата или других добара. Захваљујући суровој експлоатацији, неухрањености и неотпорности на европске болести

---

<sup>9</sup> Тако су Холанђани четврт века (1630-1654) контролисали североисточну обалу Бразила (Ресифе, Олинда и Параиба).

(посебно мале догиње), Таино индијанско становништво је за свега неколико деценија готово истребљено. Малобројни преживели измешали су се са шпанским колонистима, а због потребе рада на хацијендама Шпанци су карипска острва, попут Кубе, Хиспањоле и Порторика, населили црним робовима из Африке (De Las Casas, 1979: 35). У Средњој Америци Шпанци су 1521. покорили Астечко царство, предвођено царем Монтезумом, док су мајански народи покорени у потпуности тек 1697. године. Нека од мезоамеричких индијанских племена удружила су се са експедицијом Ернана Кортеса у борби против Астека, јер су их Астеци стално нападали у потрази за ратним заробљеницима, које су приносили као жртве богу Кукулкану. Царство Инка, највеће царство у преколумбовској Америци, покорено је падом града Куска и убиством последњег цара Атавалпа 1533. године. Убрзо су покорени и Гуарани на простору око реке Паране, док је највећи отпор пружао народ Мапуче на југу данашње Аргентине и Чилеа, које Шпанци никада нису у потпуности успели да покоре. У првим годинама шпанске управе однос према различитим индијанским народима био је готово идентичан – коришћени су као радна снага, умирали су што због исцрпљености, што због за њих непознатих болести, а Шпанци су се због недостатка европских жена женили са индијанским женама. Према неким проценама, Шпанци су за 300 година власти на америчким континентима смањили број домородаца за 9/10. Сматра се да је само у Мексику број домородаца спао са 25 милиона 1518. године на 700.000 1623. године (Cook and Borah, 1963).

Већ средином XVI века Шпански двор и одређени црквени кругови поставили су питање односа према домородачком становништву. Тако је у Ваљадолиду организована чувена дебата о статусу урођеника затечених у Новом свету (1550–1551). Поставило се неколико кључних питања – да ли су домороци инфериорнији од Европљана, да ли имају душу и да ли је оправдано освајање и евангелизација домородаца. Са једне стране, филозоф и правник Хуан Хинес де Сепулведа (*Juan Ginés de Sepúlveda*) бранио је шпанске освајачке походе и европску супериорност. Са друге стране, доминиканац Бартоломе де лас Касас (*Bartolomé de las Casas*) супротставио се таквом ставу, оштро критикујући суровост



освајача на том простору<sup>10</sup>. Превагу су однеле тезе које је заступао Де лас Касас – да су Индијанци људи и да имају душу, чиме су спасени милиони урођеничких живота, премда нису били лишени ропства (Hernandez, 2001: 95-105).

Структура моћи у шпанским колонијама била је строго пирамидална и директно везана за етничко и расно порекло (тзв. пигментократија). На врху пирамиде моћи били су управитељи, обавезно људи рођени у Шпанији и послати од Круне. Испод њих били су креоли<sup>11</sup>, као припадници нижег чиновничког апарата или свештенства, али никада нису могли заузети место Шпанаца рођених у Шпанији и нису имали могућност слободне трговине као они. Хијерархијски ниже од креола били су местици<sup>12</sup> и мулати<sup>13</sup>, а испод њих чистокрвни Индијанци. Најнижи слој становништва чинили су замбоси<sup>14</sup> и црнци, који су у највећој мери коришћени као робовска радна снага (Meléndez Obando, 2018).

Однос према домородачкој култури био је деструктиван. Иако су Шпанци превасходно трагали за златом, сребром и зачинима и нису били заинтересовани за урођеничка културна богатства, Римокатоличка црква настојала је да затечено становништво христијанизује. Стога је њихова дотадашња религија била проказана као паганска, па чак и сатанистичка. С обзиром на то да је религија имала централну улогу у животу и друштвено-политичким односима Индијанаца, њихова целокупна култура била је у потпуности потиснута. Шпанци су уништили велики број материјалних и писаних трагова о историји и култури домородаца, а значајан број храмова порушили или преиначили у хришћанске цркве. Упркос томе, и данас су присутни остаци домородачке културе, па чак и древних веровања која су се инкорпорирала у хришћанске култове, пре свега захваљујући идеологији индигенизма, посвећеној њеној обнови и заштити, а која је преправила Латинску Америку 1930-их. Важно је истаћи и то да су новонастале независне државе на том простору у XIX веку биле такође непријатељски настројене према домородачком културном наслеђу (Cott and Lee, 2007: 129).

---

10 Бартоломе де лас Касас одлично је познавао прилике у Новом свету с обзиром на то да је био бискуп Чиапаса и да је написао чувени текст „*Крајњи извешћај о уништењу Индија*”.

11 Шпанци по оцу и мајци рођени и одрасли у Новом свету.

12 Потомци мешања Европљана и америчких староседелаца.

13 Потомци мешања Европљана и Африканаца или Афроамериканаца.

14 Потомци мешања Индијанаца и Афроамериканаца.

Португалски освајачи имали су сличан однос према урођеницима Бразила и њиховој култури. Велики број тамошњих урођеника умро је у првом налету Португалаца, како због лошег третмана над њима, тако и због болести које су са собом донели. Када је Педро Алварес Кабрал открио обале данашњег Бразила 1500. године, племена попут Тупија и Тапуија бројала су укупно 2,5 милиона људи. Број урођеника на том простору почетком XVII века износио је свега 250.000. Племена у дубоким шумама Амазоније дуго су одолевала због неприступачности терена, али се крчењем амазонских кишних шума ситуација нагло погоршала. Само између 1900. и 1957. године уништено је преко 80 индијанских племена Амазоније, чиме је та популација доживела пад бројности од 80% - са 1 милиона на 200.000. Упркос томе, у Бразилу данас живи највећи број људи на свету који нису имали контакт са цивилизацијом (dos Santos, 2012). Португалски насељеници су се, баш као и Шпанци, често мешали са домородачким женама. Племена Бразила нису имала развијену цивилизацију и културу, попут Астека, Маја и Инка, тако да је процес њихове христијанизације обављен брзо и ефикасно. У том процесу посебно се истицао бенедиктански ред. На простору Африке, поред злата и слоноваче, Португалци су брутално искоришћавали локално црначко становништво као робовску радну снагу. Већ почетком XVI века 10% становништва Лисабона чинили су афрички робови. Процењује се да је током колонијалног и робовласничког доба око 11 милиона афричких робова пребачено преко Атлантског океана. С обзиром на то да је већина њих била ухваћена у западној Африци, где су Португалци имали значајне поседе, јасно је да је удео робова који су они ухватили и продали био огroman (Adi, 2012). Португалци су у Африци затекли градове који су били исти или чак већи од оних европских, а којима су владале устаљене династије. Премда су Португалци били спремни да усвоје нека афричка културна достигнућа (попут медицине, али и спиритуализма и мистицизма), и на овом простору су хришћанство и западноевропски модел живота постепено наметнути. Португал се на простору Африке (Ангола, Мозамбик, Гвинеја Бисао, Зеленортска Острва и Сао Томе и Принципе) задржао све до 70-их година XX века и током борбе за независност ових територија починио тешке злочине против цивила. Један од најпознатијих је масакр у селу Виријаму у Мозамбику 1972. године, у коме су португалски командоси убили око 300 локалних сељака (Dhada, 2015).

## Ратови за независност у XIX и XX веку

Становништво шпанских прекоморских територија временом је било све незадовољније шпанском управом. Метропола није дозвољавала локалним креолима да врше власт, нити вицекраљевствима да се развијају. Дуго времена је било чак и забрањено да вицекраљевства тргују међусобно. У међувремену, Шпанију је почетком XIX века окупирао Француска (1808–1814), што су креоли у њеним прекоморским територијама искористили да у низу револуција, за мање од једног века, у потпуности потисну Шпанију са америчких континената. Развоју револуционарне мисли у прекоморским територијама допринело је и ширење просветитељских идеја из постреволуционарне Француске, али и слободнозидарског покрета на том простору (Osampo, 2010: 69-85). Најзначајнији латиноамерички револуционари, познатији као *ослодогиоци* (*Libertadores*), били су локалци шпанског етничког порекла – Симон Боливар (*Simón Bolívar*), Хосе де Сан Мартин (*José de San Martín*), Франсиско де Миранда (*Francisco de Miranda*), Антонио Хосе де Сукре (*Antonio José de Sucre*), Мигел Идалго (*Miguel Hidalgo*) итд. Симон Боливар предводио је широк подухват ослобођења северног дела јужноамеричког континента – Венецуеле, Колумбије и Еквадора, а учествовао је и у ослобађању Боливије и Перуа. Са југа су деловале *џајџриоџе*<sup>15</sup>, предвођене Хосе де Сан Мартином, који је ослободио Аргентину, Чиле и учествовао у ослобађању Перуа. Тако су годину за годином ницале независне републике – Колумбија (1810), Венецуела (1811), Парагвај (1811), Аргентина (1816), Чиле (1818), Перу (1821), Доминиканска Република (1821), Еквадор (1822), Боливија (1825), Уругвај (1828), те средњоамеричке државе 1821. године<sup>16</sup>. Мексико је преко десет година (1810–1821) водио рат за независност, који је покренуо локални свештеник Мигел Идалго, а довршио Агустин Итурбиде (*Agustín Iturbide*), први цар Мексика (1822–1823). Шпанци су успели да задрже своју управу једино на Куби, Порторику, Филипинима и острву Гвам. Захваљујући

15 У биткама за ослобођење Латинске Америке од Шпанске круне борци за ослобођење називани су *џајџриоџама*, а браниоци шпанске власти *ројалистџима*.

16 Овде треба напоменути да су све оне биле део ослобођеног Мексика (сем Панаме, која је припадала Великој Колумбији), да би од 1823. до 1839. године Гватемала, Ел Салвадор, Хондурас, Никарагва и Костарика чиниле Федералну Републику Центроамерике, а потом постале самосталне државе.

интервенцији Сједињених Америчких Држава, Шпанци су изгубили и ове поседе у периоду између 1895. и 1898. године. Тиме је Шпанска империја дефинитивно пропала, а одвећ присутна криза унутар шпанске државе и друштва додатно продубљена. Са друге стране, новостворене латиноамеричке државе утонуле су у низ грађанских ратова, војних диктатура, међусобних сукоба и потпале под снажан политички, економски и војни утицај Сједињених Америчких Држава<sup>17</sup>.

Шпанија је независност Екваторијалне Гвинеје под притиском локалних националиста и Уједињених нација признала 1968. године. До 1956. Шпанија је контролисала целокупну северну мароканску обалу. Тада је признала независност Марока, али је задржала под својим суверенитетом две ексклаве – Сеуту и Мелиљу<sup>18</sup>.

Пропаст Португалске империје најавио је низ немира који су проузроковали независност Бразила. Он је до 1815. године имао статус португалске колоније, да би те године добио статус краљевства у саставу Уједињеног краљевства Португала, Бразила и Алгарве. Педро I (*Pedro I*), који се налазио на челу бразилског краљевства, желео је да га уздигне у ранг царства, односно да прогласи независност. С обзиром на то да је Португал одбацио такву могућност, избио је Бразилски рат за независност (1822-1824). Премда је Бразил *de facto* функционисао као независна земља од 7. септембра 1822. године, Португал је његову независност признао Споразумом из Рија 1825. године (Raquette, 2013: 101-117).

Све до 60-их година XX века Португал је чврсто држао своје поседе у Африци. Режим Антонија де Оливеира Салазара (*António de Oliveira Salazar*), односно тзв. Нова држава одбијала је да призна независност португалских колонија у јеку деколонизације Африке. Опште незадовољство португалском управом избило је 1961. године, када је почео Португалски колонијални рат<sup>19</sup> у Анголи, Гвинеји Бисао и Мозамбику.

---

17 Најпознатији пример такве праксе је Америчко-мексички рат (1846-1848), где је прво избила побуна тексашких колониста против мексичке власти, а потом и анексија Тексаса од стране Сједињених Америчких Држава 1945. године. То је био повод за рат у коме је Мексико изгубио више од половине своје територије северно од реке Рио Гранде, а претио му је и губитак полуострва Јукатан.

18 О овоме погледати опширније у: "Ley de 27 de diciembre de 1956 sobre incorporación de los funcionarios municipales de la antigua Zona del Protectorado de España en Marruecos a los Cuerpos de la Administración Local española", *Boletín Oficial del Estado*, Madrid, Núm. 363

19 Познат је и под називима Прекоморски рат и Рат за независност.

Рат је трајао све до 25. априла 1974, кад је новоформирана власт у Португалу након Каранфилске револуције признала независност свих португалских колонија. У жеку рата понашање Португала било је проказано у међународној заједници као неприхватљиво. Поред социјалистичких и антиимперијалистички настројених земаља тог доба (СССР, Кина, СФРЈ и Куба), португалски колонијализам осуђивале су и САД у време владавине Џона Фицџералда Кенедија (*John Fitzgerald Kennedy*). Португал је трпео ембарго и санкције међународне заједнице, а сам рат је оставио огромне материјалне и психолошке последице на Португалце. Португал је издвајао 40% буџета на финансирање рата, а око 145.000 Португалаца учествовало је у рату, од чега је преко 8.000 погинуло, а преко 15.000 рањено. Са друге стране, људски и материјални губици у бившим колонијама били су стравични. У Анголи је погинуло преко 50.000 људи, у Гвинеји Бисао 6.000, а у Мозамбику преко 60.000, од чега чак 50.000 цивила (Samros, 2017). Макао је остао административни део Португала све до 1999. године, када је предат Кини. Португалци су Источни Тимор *de facto* напустили 1975, а његову независност признали 2002. године.

## Савремени погледи на португалски и шпански колонијализам

Савремена мишљења о позитивним и негативним ефектима шпанске и португалске колонијалне управе подељена су. За једне, Шпанци и Португалци су у новооткривене земље донели развијену културу и цивилизацију, хришћанство, међународно употребљиве језике и омогућили им везу са остатком света. Овако крајње поједностављен поглед на иберијске колонизаторе претеран је и једностран. За друге, обе империје чиниле су тешке злочине према домородачком становништву, терале га на принудни рад, збрисале његову културу, традицију и веровања, готово искорениле његов језик и експлоатисале ресурсе. Коначна истина је вероватно негде између ове две екстремне тврдње. Оптужбе за геноцид над домородачким становништвом прилично су апсурдне с обзиром на чињеницу да су се и Шпанци и Португалци мешали са домородачким становништвом, које је у том смислу генетски преживело све до данас. За разлику од северноамеричких Индијанаца, који

су готово у потпуности истребљени, у Латинској Америци данас живи 1.026 индијанских народа, од чега је 200 њих изоловано од цивилизације. Процена је како их укупно има 45 милиона, што је 8,3% латиноамеричке популације. Тако да, не рачунајући местике, у Мексику живи 17 милиона урођеника, Перуу 7 милиона, Боливији 6,2 милиона, Гватемали 5,9 милиона, Колумбији 1,6 милиона, Чилеу 1,8 милиона, Еквадору 1 милион, Аргентини 955.000, Бразилу 900.000, Венецуели 725.000 итд. (Davis-Castro, 2020: 3-4).

Став Римокатоличке цркве о евангелизацији Латинске Америке данас је све више критички. Папа Јован Павле II (*Ioannes Paulus II*) упутио је поводом обележавања пет векова од открића Америке 1992. године Доминиканској Републици извињење за „бол и патње” које је Римокатоличка црква нанела Индијанцима кроз историју (French, 1992). Иако је папа Бенедикт XVI (*Benedictus PP. XVI*) 2007. године у Бразилу изјавио да су „Индијанци чезнули да постану хришћани” (Colitt, 2007), актуелни папа Франсиско (*Franciscus*) током посете Боливији 2015. године затражио је од Индијанаца опроштај за злочине и недела Римокатоличке цркве у доба колонијализма (Ordaz, 2015).

„Духове прошлости” поново је пробудио председник Мексика Андрес Мануел Лопес Обрадор (*Andrés Manuel López Obrador*) 2019. године, када је писмом затражио од шпанског краља Фелипеа VI (*Felipe VI*) и папе Франсиска извињење за злочине који су почињени над домородачким становништвом током освајања Мексика, у XVI веку. Лопес Обрадор<sup>20</sup>, који је долазак Шпанаца назвао инвазијом, изразио је наду да ће 2021. година бити „година историјског помирења”. Најавио је да ће Мексико тада прославити три важне годишњице – 700 година од оснивања Теночтитлана<sup>21</sup>, 500 година од пада истоименог града и 200 година од проглашења независности Мексика (BBC, 2019). Папа и краљ су одбацили такву могућност, али се у расправу укључио ни мање ни више него нобеловац и један од најпознатијих Латиноамериканаца

20 Занимљиво је да сам председник Мексика има доминантно шпанско порекло. Родитељи његове мајке дошли су 1917. из Кантабрије у Мексико, док су преци његовог оца шпанског, индијанског и црначког порекла. На овом примеру види се сва комплексност и парадоксалност недвосмислене осуде тзв. шпанске инвазије с обзиром на то да је великом броју Мексиканаца неко од предака дошао из Шпаније у време колонијалног доба.

21 Некадашња престоница Астечког царства, данас се на његовом месту налази Сијудад Мексико.

икада писац Марио Варгас Љоса (*Mario Vargas Llosa*). Он је на Осмом међународном конгресу шпанског језика у Кордоби (Аргентина) поручио да је Мексико захваљујући Шпанији пре пет векова постао део западне цивилизације. Варгас Љоса је напоменуо како се оптужбе попут Лопес Обрадорових користе за скретање са актуелних негативних трендова који су присутни у Латинској Америци, међу којима је и тежак положај индијанског становништва и закључио да он припада милионима Латиноамериканаца који су поносни на своје шпанско порекло, шпански језик којим говоре, и на припадност западној цивилизацији, која је изнедрила демократију и друге прогресивне елементе савременог друштва (Aguilar Sosa, 2019).

Треба напоменути да је антишпанска кампања, познатија под називом Црна легенда (*La Leyenda Negra*), присутна још од XVI века, када су енглески и холандски писци вршили пропаганду против политичког, војног и културног утицаја Шпаније (посебно у време тзв. шпанског златног века). Од тада па до данас присутна је пропаганда већег или мањег интензитета против реконкисте, шпанског освајања Америке и деловања инквизиције. Савремени напади на овај део шпанске историје иду толико далеко да неки историчари тврде да су Шпанци у Новом свету починили злочине равне Холокаусту из XX века, убивши на милионе урођеника. Нико, па чак ни шпанска историографија, не негира злочине и нехумани третман над урођеницима у првих 50 година освајања Америке. Не може се, међутим, тврдити како је постојала интенција Шпанске круне да истреби све Индијанце с обзиром на то да је Круна њихове животе већ средином XVI века заштитила законима, те да су јој били потребни као радна снага на енкомијендама. Важно је узети у обзир и дух времена, јер не можемо посматрати тадашње догађаје из данашње перспективе. Баш као што су грчки философи, којима се данас дивимо, посматрали друге (тзв. варварске) народе као инфериорније, тако су и оновремени Шпанци, вођени римокатоличким верским учењем, осећали духовну и моралну супериорност у односу на урођенике. Црна легенда против Шпаније ишла је толико далеко да су многи писци из осталих западноевропских колонијалних сила говорили о томе да „Африка почиње на Пиринејима”, покушавајући на тај начин да избаце Шпанију из западног културног круга (Villaverde, 2017). Насупрот Црној легенди, Шпанија је у доба Франсиска Франка (*Francisco Franco*) развила тзв. Белу легенду, која је имала за циљ истицање

позитивне улоге Шпаније у европској и светској историји, а посебно тзв. католичких краљева<sup>22</sup>, о чему сведочи значајан број студија на ту тему из тог времена<sup>23</sup>.

Многе земље данас обележавају тзв. Колумбов дан (или Дан расе) 12. октобра као национални празник, одајући почаст открићу америчког континента, 1492. године. Шпанија га обележава под тим именом од 1987. године (пре се обележавао као Дан хиспанства), а од 2000. на тај дан се слави и Дан оружаних снага Шпаније. Колумбов дан је државни празник у Сједињеним Америчким Државама од 1934. године. У Аргентини се слави од 1917, Колумбији од 1921, Чилеу од 1922, а у Мексику од 1928. године. Неке земље су га преименовале, попут Костарике, у којој се назива Дан култура, али и Венецуеле, која га од 2002. године обележава као Дан домородачког отпора. Тадашњи председник Венецуеле Уго Чавез (*Hugo Rafael Chávez*) позвао је Латиноамериканце да не славе Колумбов дан с обзиром на то да су, по његовом мишљењу, шпански, португалски и други европски освајачи починили злочине горе од нацистичких, а конкистадоре попут Ернана Кортеса и Франсиска Писара окарактерисао је „горим и од самог Хитлера” (Index.hr, 2003).

Португалско друштво је у последњих неколико деценија проживело драматичне политичке промене у правцу демократизације и либерализације. Ипак, позитивни постколонијални наратив и даље доминира у академском и друштвено-политичком животу. Током диктатуре од 1933. до 1975. године колонијално наслеђе представљало је један од темеља португалске државе и друштва. У то време Португал је још увек имао значајне колонијалне поседе у Африци, које је формално третирао једнако као и своју европску територију. Постојала је развијена мрежа државних институција посвећених величању португалске колонијалне прошлости и садашњости, попут Калоуст Гулбенкијан музеја и фондације. Са друге стране, Салазаров режим био је проказан у међународној заједници као једини остатак европске колонијалне моћи. У Лисабону и данас постоји споменик посвећен португалским војницима палим у последњим колонијалним ратовима (1961-1976), а

---

22 Термин *католички краљеви* користи се за прве владаре уједињене Шпаније Исабелу I Кастиљанску и Фернанда II Арагонског (Fernando II de Aragón), где је краљица Исабела била и остала симбол шпанског освајања Америке.

23 Погледати нпр. у: Ignacio Escobar López, *La leyenda blanca (Sobre los Reyes Católicos)*, Cultura Hispánica, Madrid, 1953.



Португал је био последња колонијална европска сила која је законом забранила ропство и дозволила држављанство за све становнике колонија. Треба напоменути да је данас све више португалских историчара и философа који осуђују колонијалну прошлост и противе се употреби термина попут „португалска открића”, „културна супериорност” итд. (Dias Ramos, 2020). Године 2018. у Лисабону покренута су два јавна пројекта, која представљају два различита погледа на колонијалну прошлост Португала. Први је изградња меморијалног центра посвећеног жртвама ропства, а други је изградња музеја посвећеног величању португалских истраживача. Премда се Португал данас сматра једном од најмање расистичких и ксенофобних држава, Беатрис Гомес Дијас (*Beatriz Gomes Dias*), руководилац првог пројекта, сматра да грађани Португала који имају афричко порекло још увек не уживају равноправан статус у португалском друштву. Са друге стране, други пројекат посвећен је величању португалских морепловаца и истраживача, који су заслужни за нека од најзначајнијих поморских открића у историји човечанства. Тако је за Рената Епифанија (*Renato Epifânio*), председника Међународног лузофоног покрета<sup>24</sup>, неприхватљиво везивање португалске колонијалне прошлости искључиво за ропство, које, како он додаје, нису измислили Португалци, већ је било свакодневна појава тог времена. Насупрот томе, португалски историчар Бруно Сена Мартинс (*Bruno Sena Martins*) сматра да је португалском друштву потребан меморијални центар посвећен португалском колонијалном ропству, с обзиром на то да у домаћој јавности изостају дебате о мрачној страни сопствене историје – ропству, расизму и насиљу (Cigainero, 2018).

## Закључак

Португал и Шпанија спадају у земље са најзначајнијом колонијалном прошлошћу. Португалско откриће поморског пута за Индију и шпанско откриће нових америчких континената трајно је променило ток светске историје. Уз то, Португал и Шпанија били су прве глобалне империје, које су се простирале на неколико континената. Тешко је дати једнострану оцену иберијског колонијализма. Нема сумње да је сусрет

---

24 Реч је о институцији која се бави промоцијом португалског језика и културе у свету.

ибериских освајача и домородаца широм света био болан и трауматичан за ове друге с обзиром на то да су били технолошки назаднији од Европљана. Неспорна је чињеница да су чињени злочини „у име краља и крста”, како у Америци, тако и у Африци, посебно у првим годинама освајања. Принудни рад и ропство такође су били широко распрострањени и били су искључиво у функцији богаћења Шпанске и Португалске круне, као и Римокатоличке цркве. Тешко је проценити колики број урођеника је страдао од шпанског или португалског мача и принудног рада, а колики од болести на које нису били имуни. Чињеница је да Шпанци и Португалци нису истребили све индијанске и афричке народе, као што је то учинила Британска круна, односно Сједињене Америчке Државе. Исто тако, оба народа су се у Америци и Африци мешала са домороцима. Државе настале деколонизацијом бивших португалских и шпанских поседа са негодовањем посматрају доба колонизације, док, сасвим разумљиво, као најзначајније државне празнике славе битке и датуме стицања својих независности. Посебно су свеже успомене на колонијалну прошлост у Анголи, Мозамбику и Гвинеји Бисао, државама које су стекле независност тек 70-их година XX века.

Шпанија и Португал не могу тек тако да се одрекну своје империјалне прошлости, која је важан део њиховог историјског наратива. Ипак, критички осврт према њој све је присутнији у академским и политичким круговима, а посебно од политичке и друштвене левице. Осећај расне и културне супериорности у односу на бивше колоније далеко је мање присутан у Португалу и Шпанији него у другим бившим европским колонијалним силама. Са друге стране, латиноамеричке и афричке земље не могу тек тако избрисати своју прошлост и своје културне и економске везе са некадашњим метрополама. Њихови политички и економски системи, као и значајан део културе почивају на западноевропским вредностима, које су са собом донели колонизатори. Готово све бивше португалске и шпанске колоније користе португалски односно шпански као званични језик, па чак и шпанска и португалска имена и презимена, што довољно говори о томе да се историјски процеси у доба колонијализма не могу и не смеју посматрати једнозначно. У сваком случају, све негативне појаве из времена колонијализма и њихови рецидиви данас апсолутно су неприхватљиви и заслужују сваку врсту осуде.

## Литература

1. Adi, Hakim. "Africa and the Transatlantic Slave Trade", *BBC*, 05/10/2012, Available at: [http://www.bbc.co.uk/history/british/abolition/africa\\_article\\_01.shtml](http://www.bbc.co.uk/history/british/abolition/africa_article_01.shtml) (Accessed 30.04.2020)
2. Aguilar Sosa, Yanet. "Vargas Llosa revira a AMLO: Esa carta debió mandársela él mismo", *El Universal*, 27/03/2019, Disponible en: <https://www.eluniversal.com.mx/cultura/vargas-llosa-responde-amlo-esa-carta-debio-mandarsela-el-mismo> (Accedido 1.5.2020)
3. Almeida Borges, Graça. "The Iberian Union and the Portuguese Overseas Empire, 1600-1625: Ormuz and the Persian Gulf in the Global Politics of the Hispanic Monarchy", *e-JPH*, Vol. 12, number 2, December 2014, pp. 1-22.
4. "AMLO solicita por carta al rey de España y al Papa que pidan perdón por la Conquista de México", *BBC*, 25 marzo 2019, Disponible en: <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-47701387> (Accedido 1.5.2020)
5. Campos, Ângela. *An Oral History of the Portuguese Colonial War*, Palgrave Studies in Oral History, Palgrave Macmillan, Cham, 2017.
6. "Chavez: Nemamo razloga slaviti Kolumba, koji je bio gori od Hitlera", *Index.hr*, 11.10.2003, Dostupno na: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/chavez-nemamo-razloga-slaviti-kolumba-koji-je-bio-gori-od-hitlera/163904.aspx> (Pristupljeno 1.5.2020)
7. Cigainero, Jake. "Portugal Explores The Dark Side Of Its Colonial Past", *NPR*, October 11, 2018, Available at: <https://www.npr.org/2018/10/11/656455247/portugal-explores-the-dark-side-of-its-colonial-past> (Accessed 1.5.2020)
8. Colitt, Raymond. "Brazil's Indians offended by Pope comments", *Reuters*, May 14, 2007, Available at: <https://www.reuters.com/article/us-pope-brazil-indians/brazils-indians-offended-by-pope-comments-idUSN1428799220070514> (Accessed 1.5.2020)
9. Cook, S. F. y Borah, W. W. *The indian population of Central Mexico*, Berkeley (Cal.), University of California Press, 1963.
10. Cott, Van and Lee, Donna. "Latin America's Indigenous Peoples", *Journal of Democracy*, Volume 18, Number 4, October 2007, pp. 127-142.

11. Davis-Castro, Carla Y. "Indigenous Peoples in Latin America: Statistical Information", Congressional Research Service, R46225, February 13, 2020.
12. De Las Casas, Bartolome. *History of the Indies*, New York: Harper and Row, 1979.
13. Dhada, Mustafah. *The Portuguese Massacre of Wiriyamu in Colonial Mozambique, 1964-2013*, Bloomsbury Academic, London, 2015.
14. Dias Ramos, Alfonso. "Debating "Discoveries": Colonialism & Public History in Portugal", *History Workshop*, February 17, 2020, Available at: <http://www.historyworkshop.org.uk/portuguese-discoveries/> (Accessed 1.5.2020)
15. Diffie, Bailey W. and Winius, George D. *Foundations of the Portuguese Empire 1415-1518*, University of Minnesota, 1977.
16. Dos Santos, Uilton Manoel. "English Version of Human Rights Complaint Document submitted to the United Nations OHCHR by the National Indigenous Peoples Organization from Brazil (APIB)", Document submitted by Uilton Tuxá (APIB) to the OHCHR in Geneva, 13 November 2012.
17. Duve, Thomas. "El Tratado de Tordesillas: ¿Una 'revolución espacial'? Cosmografía, prácticas jurídicas y la historia del derecho internacional público", *Revista de Historia del Derecho*, N° 54, julio-diciembre 2017, págs. 77-107.
18. Fernández de Navarrete, Martín. *Colección de los viajes y descubrimientos que hicieron por mar los españoles*, Tomo I, Segunda Edición, La Imprenta Nacional, Madrid, 1853.
19. French, Howard W. "Pope's Mass at Dominican Monument to Columbus", *New York Times*, Oct. 12, 1992, Available at: <https://www.nytimes.com/1992/10/12/us/pope-s-mass-at-dominican-monument-to-columbus.html> (Accessed 4.5.2020)
20. Hernandez, Bonar Ludwig. "The Las Casas-Sepúlveda Controversy: 1550-1551", *Ex Post Facto*, San Francisco State University, 2001, pp. 95-105.
21. "Ley de 27 de diciembre de 1956 sobre incorporación de los funcionarios municipales de la antigua Zona del Protectorado de España en Marruecos a los Cuerpos de la Administración Local española", Boletín Oficial del Estado, Madrid, Núm. 363
22. Meléndez Obando, Mauricio. "Las castas en Hispanoamérica: clases y diversidad racial durante la colonia", *Panorama Cultural*, 04/12/2018,

- Disponible en: <https://panoramacultural.com.co/historia/6377/las-cas-tas-en-hispanoamerica-clases-y-diversidad-racial-durante-la-colonia> (Accedido 29.4.2020)
23. Ocampo, Emilio. “La influencia extranjera en la formación de los estados nacionales en América Latina: El rol de la masonería en el proceso de la independencia”, *Espacio Regional*, Vol. 2, n.º 7, Osorno, julio-diciembre 2010, pp. 69-85.
  24. Ordaz, Pablo. “El Papa pide perdón por los crímenes durante la conquista de América”, *El País*, 10/07/2015, Disponible en: [https://elpais.com/internacional/2015/07/10/actualidad/1436484652\\_422140.html](https://elpais.com/internacional/2015/07/10/actualidad/1436484652_422140.html) (Accedido 1.5.2020)
  25. Paquette, Gabriel. “In the Shadow of Independence: Portugal, Brazil, and Their Mutual Influence after the End of Empire (late 1820s-early 1840s)”, *e-JPH*, Vol. 11, number 2, Winter 2013, pp. 101-119.
  26. Sánchez Gómez, Julio. “Brasil en el tiempo colonial, 1500-1822” en J. B. Amores Carredano (Coord.): *Historia de América*. Barcelona: Ariel, 2006, pp. 1-43.
  27. Serrera, Ramón María. *El modelo de organización y administración del espacio colonial en el nuevo mundo*, Primera edición, Fundación Corporación Tecnológica de Andalucía, Sevilla, 2009.
  28. Valério, Nuno and Tjipilica, Palmira. “Economic activity in the Portuguese Colonial Empire: a factor analysis approach”, IEHC Helsinki 2006 Session 103: New Experiences with Historical National Accounts
  29. Villaverde, María José. “Una historia interminable”, *El País*, 20 may 2017, Disponible en: [https://elpais.com/elpais/2016/05/02/opinion/1462213464\\_344053.html](https://elpais.com/elpais/2016/05/02/opinion/1462213464_344053.html) (Accedido 1.5.2020)
  30. Viñuales, Graciela María. “Misiones jesuíticas de guaraníes (Argentina, Paraguay, Brasil)”, *Apuntes*, Vol. 20, Núm. 1, págs. 108-125.

Rajko Petrović

## Portugal and Spain: The Case of the World's First Colonial Empires

In this paper, we will analyze Portuguese and Spanish colonialism and their legacy. We will first look at the emergence and development of the Portuguese and Spanish empires as the first world empires in the history of mankind. We will analyze the basic principles of functioning of their colonial systems by comparing their similarities and differences. We will consider the relationship of these colonial powers to both the native (indigenous) population, their culture, and natural resources. We will focus on how the Portuguese and the Spanish perceived themselves and their role at European and world level during the colonial era, but also how it was viewed by the rest of modern (Western) civilization. We will also analyze how the indigenous population experienced Portuguese and Spanish conquest, that is, administration in the next few centuries. In conclusion, we will look at how today Portugal and Spain, as well as their former colonies, relate to colonial heritage. In this paper we will use the historical method, the case study method and the comparative method.

**Key words:** Portugal, Spain, colonialism, Latin America, Africa, conquistadors, bandeirantes, Spanishness.